

Upravljanje sakralnom baštinom i potencijalima religijskog turizma - grad Đakovo kao destinacija

Kramarić, Monika

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:820457>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA KULTURU, MEDIJE I MENADŽMENT
SVEUČILIŠNI PREDDIPLOMSKI STUDIJI
KULTURALNI MENADŽMENT

MONIKA KRAMARIĆ

**UPRAVLJANJE SAKRALNOM BAŠTINOM I
POTENCIJALIMA RELIGIJSKOG TURIZMA**

-

GRAD ĐAKOVO KAO DESTINACIJA

ZAVRŠNI RAD

MENTOR:

Doc. dr. sc. Damir Šebo

SUMENTOR:

Dr. sc. Igor Mavrin

Osijek, 2021.

SAŽETAK

Ovaj rad bavi se upravljanjem sakralnom baštinom i potencijalima religijskog turizma s posebnim osvrtom na grad Đakovo kao destinaciju. Također rad govori o nedovoljnoj iskorištenosti sakralne baštine u turističkom pozicioniranju grada Đakova. Na neiskorištenost religijske baštine bi trebali poraditi grad Đakovo, ali i Turistička zajednica grada Đakova, koja ne uviđa veliki potencijal koji baština nudi. Kroz rad je sakralna baština predstavljena na način kojim bi mogla privući turiste, odnosno na samom početku predstavljen je koncept samoga kulturnog turizma, zatim religijski turizam, te je predstavljeno Đakovo. Zatim se dotičemo sakralne baštine koja čini veliki dio Đakova, te je predstavljen način uključivanja baštine u promociju grada.

This thesis deals with the management of sacral heritage and the potential of religious tourism, with special emphasis on the town of Đakovo as a destination. The thesis also discusses the insufficient utilization of sacral heritage in the tourist positioning of the town of Đakovo. The town of Đakovo, as well as the Tourist Board of the town, should work on the utilization of the religious heritage, they do not realize the great potential of it. Through this work, the sacral heritage was presented in a way that could attract tourists. At the very beginning concept of cultural tourism was presented then, religious tourism and then Đakovo. Also thesis talks about the sacral heritage, which forms a large part of Đakovo, and we presented the way of including the heritage in the promotion of the city.

Ključne riječi: turizam, religija, sakralna baština, religijski turizam, Josip Juraj Strossmayer

Keywords: tourism, religion, sacral heritage, religious tourism, Josip Juraj Strossmayer

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja _____ potvrđujem da je moj _____ rad
pod naslovom _____

diplomski/završni

te mentorstvom _____

rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog/diplomskog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanove.

U Osijeku, _____

Potpis

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. Turizam	2
3. Kulturni turizam	4
3.1. Specijalna tržišta u kulturnom turizmu.....	5
3.2. Profil kulturnih turista	6
4. Religijski turizam	7
4.1. Tržište religijskog turizma – poznate destinacije	8
4.2. Turizam sakralne baštine.....	9
5. Đakovo i njegova povijest.....	11
5.1. Turističke atrakcije Đakova.....	13
6. Sakralna baština grada Đakova	15
7. Zaključak - Prema integriranom turističkom proizvodu Đakova	24
8. Literatura	26
9. Prilozi	28

1. Uvod

Religijski turizam danas čini važan dio globalnog turizma te donosi veliki priljev sredstava destinacijama. Ovakav oblik turizma sve je više popularan među ljudima. Jedan dio ljudi posjećuje mjesta kao oblik hodočašćenja, dok drugi dio ljudi religijska mjesta odnosno religijsku baštinu posjećuje zbog arhitekture i povijesti. „Godišnje 220-240 milijuna ljudi hodočasti”(Anwar, 2018). Zbog navedenih informacija izabrana je tema ovoga rada. Sama tema odnosno naslov rada je Upravljanje sakralnom baštinom i potencijalima religijskog turizma – Grad Đakovo kao destinacija. Cijeli rad bavit će se ovom temom odnosno što je to zapravo religijski turizam, kako je on vidljiv u Đakovu i što zapravo Đakovo ima kad govorimo o religijskom turizmu te na koji način iskoristiti ovakav oblik turizma u Đakovu. Rad se sastoji od šest glavnih naslova koji obrađuju teme kao što su turizam i kulturni turizam, zatim glavnu temu religijski turizam, također Đakovo i njegovu povijest, zatim kulturnu baštinu i što zapravo može biti dio koncepta turističke ponude Grada Đakova. Naravno, svaki navedeni naslov ima svoje podnaslove koji se dublje bave pojmovima vezanima za glavni subjekt.

Za izradu ovoga rada korišteni su različiti izvori, od tekstualnih koji su preuzeti iz knjiga do radova, članaka i internetskih stranica. Korištene su i tablice te fotografije koje prikazuju određene pojmove koji su navedeni u tekstu.

Svrha izrade ovoga rada je prikazati religijsku baštinu Grada koja se proteže kroz Đakovo te bi mogla biti iskorištena jer nudi nešto što je rijetko viđeno, a može se prikazati na zanimljive načine. Sve to je dio religijskog turizma koji nije iskorišten do svog punog potencijala.

2. Turizam

Prema Vukoniću (2010), samu pojavu turizma vrlo je teško definirati. Svaki teoretičar dao je vlastitu definiciju na početku svoga rada. Tako ćemo i mi započeti s onom prvom definicijom iz 1942. godine. Prvu definiciju dali su Walter Hunziker i Kurt Krapf. Ta prvotna definicija nije bila toliko prihvaćena među autorima pa je svaki od njih pokušavao dati originalniju definiciju. Naravno da je prije njih bilo znanstvenika koji su pokušali definirati sam pojam turizma i povećati zanimanje za ovom aktivnošću koja u ono vrijeme u svijetu nije bila baš poznata. Hunziker i Krapf (1942) prema Vukoniću (2010:15) navode sljedeće „Turizam je skup odnosa i pojava koje proizlaze iz putovanja i boravka posjetitelja nekog mjesta, ako se tim boravkom ne zasniva stalno prebivalište i ako s njime nije povezana nikakva njihova privredna djelatnost.” Ova definicija odlično prezentira što je zapravo turizam i u središte pozornosti stavlja interes turista, odnosno posjetitelja određene lokacije. Ovakav pristup definiranju turizma bio je potpuno nov i cjelovit za vrijeme u kojemu je nastao. Kako je već napomenuto, naglasak u turizmu je na strancima odnosno posjetiteljima koji vrše promet u određenoj državi ili lokaciji. Svaki stranac koji sudjeluje u turizmu povećava nacionalni dohodak dok domaći posjetitelj prebacuje sredstva iz jednog u drugi sektor. Nakon Drugog svjetskog rata pojavljuje se potreba za novom definicijom turizma te tako nastaje pojam socijalnog turizma. Prema BITS (2010: 18)¹ „Pod pojmom socijalnog turizma smatra se da stanovništvo iz socijalnih slojeva koji ne zarađuju mnogo, mogu sudjelovati u turizmu ako im se to olakša ili osigura posebnim mjerama.” Ovakva se definicija turizma smatrala praznom te se nije znalo što zapravo ona želi predstaviti. Nakon nje pojavljuje se pojam masovni turizam. Prema Vukoniću i Čavleku (2010:19): „Masovni turizam je oblik turizma u kojemu je zastupljen velik broj turista koji putuju organizirano, najčešće u tzv. paket-putovanjima ili aranžmanima u organizaciji turoperatora i putničkih agencija.” Prema kraju 20.st. i početkom 21.st. postojali su brojni pokušaji definiranja turizma. Ti pokušaji htjeli su se povezati s vremenom. Krajem 20. stoljeća održan je sastanak u Rio de Jaineru na kojemu je nastao dokument pod nazivom Agenda 21 za putovanje i turizam te se u njemu određuje sve vezano za razvoj u turizmu.

¹ BITS – Bureau International de tourisme social – Međunarodni ured za socijalni turizam

Prema tom dokumentu definicija turističkog razvoja glasi: „Održiv turistički razvoj nastoji zadovoljiti potrebe sadašnjih turista i receptivnih turističkih regija, a da se pri tome zaštite i povećaju mogućnosti za budućnost. To je zamišljeno kao početak menadžmenta svih resursa tako da se zadovolje ekonomske, socijalne i estetske potrebe u očuvanju kulturnog integriteta, bitnih ekoloških procesa, biološke raznolikosti i sustava koji pomažu život na bilo koji način.” (Vukonić, 2010:21) Ovom definicijom postavljaju se načela održivog turističkog razvoja, a neka od načela su: povijesne, kulturne i prirodne resurse treba zaštititi i čuvati za budućnost, a razvoj u turizmu potrebno je planirati i poboljšavati. Također, jedno od načela je da zadovoljstvo turista treba biti na visokom stupnju i da korist od turizma treba imati što šira populacija. Jedna od posljednjih definicija koju navodi autor, a po mom mišljenju i jedna od najkorištenijih je: „Turizam su aktivnosti osoba koje putuju ili borave u mjestima izvan njihovog uobičajenog okoliša ne duže od jedne godine uzastopno zbog odmaranja, poslovanja ili ostalih razloga” (Vukonić, 2010:22). Nakon pojave ove definicije brišu se razlike između putovanja lukrativnih razloga od turističkih putovanja. Kako bi se i dalje zadržala smisao turizma, postavljene su dvije kategorije turista prema WTO² , a to su putnici i posjetitelji. Ova dva pojma razlikuje se prema tri kriterija. Prvi kriterij je da putujemo u mjesto na kojemu se inače ne nalazimo, a od toga se odvajaju mjesta gdje netko živi zbog studiranja, rada ili mjesta gdje osoba ima prebivalište. Drugi kriterij je da osoba ne provede više od 12 mjeseci na toj lokaciji, a treći da osoba ne smije raditi odnosno ne smije obavljati plaćenu aktivnost na tom području (Vukonić, 2010). Što se tiče turizma 20. stoljeća odnosno turizma 21. stoljeća prirodni resursi postaju jedan od njegovih pokretača. Sve više turista dolazi u mjesta gdje se nalazi netaknuta priroda. Jednim od pokretača može se navesti i kulturni turizam kojeg ćemo se dotaknuti u sljedećem naslovu.

² WTO – World Trade Organization – Svjetska trgovinska organizacija

3. Kulturni turizam

Kultura i turizam dva su pojma koja uključuju široki spektar djelatnosti i dijelova života. Kada ih promatramo, rekli bismo da ne postoji povezanost između njih, no kasnije kroz tekst uvidjet ćemo da ipak postoji snažna povezanost. Smatra se da turizam koji je povezan s kulturnom baštinom i kulturom daje više mogućnosti i priliku da se naša sadašnjost poveže s prošlosti i budućnosti (Jelinčić, 2000).

Prema Jelinčić (2008), važno je pojam kulturnog turizma definirati u širokom smislu te ga promatrati kao proces jer se on smatra dinamičnim procesom. Dinamičnost kulture koju navodi Jelinčić najbolje se izražava riječima Frans Schoutena: „Procesi kulturne razmjene postoje otkad postoji i kultura. Svaka se kultura u svijetu oblikovala kontinuiranim procesom uzimanja i davanja. Kultura je fenomen koji se konstantno razvija, to je živući identitet. Ona je dinamičan model, a pokušavamo li je ukalupiti u statičan oblik, prestat će postojati kao izvor inspiracije” (Schouten 1996:54). Ako želimo definirati kulturu u povezanosti s turizmom, onda moramo gledati kulturu „kao skup vrijednosti, vjerovanja, ponašanja, simbola i oblika naučenog ponašanja lokalne zajednice.” Naravno, možemo ju definirati i na druge načine te reći da je ona način života jer se kultura nalazi u svim aspektima našeg života i u svim generacijama. Ona pokriva sve, od prirode, povijesti pa i ljudi. Ako ćemo kulturu promatrati kao materijalnu i nematerijalnu, onda možemo reći da je ona skup istih tih vrijednosti. Osim toga, moramo znati da kultura nije samo tradicija, nego i norme prema kojima čovjek živi, ponašanje ljudi odnosno kulturna antropologija (Jelinčić, 2008, 26-27).

Prema Jelinčić (2008), kulturna baština je vrlo važan pojam u kulturnom turizmu. Zapravo, to je jedan vrlo važan resurs. UNESCO kao organizacija bavi se kulturnom baštinom i svim aktivnostima koje se provode vezano uz nju. U Konvenciji za zaštitu svjetske kulture iz 1972. navedeno je kako se „kulturna baština odnosi na spomenike, skupine građevina i lokaliteta koji imaju povijesnu, estetsku, arheološku, znanstvenu, etnološku ili antropološku vrijednost.” Također je potrebno spomenuti i tri komponente koje čine kulturnu baštinu, a to su spomenici,³ građevine⁴ i lokaliteti⁵. Jedini nedostatak je to što obuhvaća materijalnu baštinu, dok nematerijalna baština nije uključena.

³ Spomenici – djela arhitekture, monumentalna djela, arheološka priroda

⁴ Građevine – skupina samostojećih ili povezanih građevina imaju univerzalnu vrijednost

⁵ Lokaliteti – čovjekova djela ili djela prirode koja imaju univerzalnu vrijednost

Kasnije se UNESCO bavi ovom problematikom te stvara koncept nematerijalne kulturne baštine odnosno žive baštine. U živuću kulturnu baštinu ubrajaju se: usmena tradicija, izričaj, jezik, scenska umjetnost, društvena praksa, tradicijski obrti... Sve što stvara zajednicu i tradiciju jedne zajednice i prenosi se s generacije na generaciju ubraja se u nematerijalnu kulturnu baštinu (Jelinčić, 2008).

Kada smo definirali sve vezano za kulturu i što ju čini, možemo za kraj definirati što je zapravo kulturni turizam. Ova definicija kulturnog turizma jedna je od najkorištenijih, a glasi: „Kulturni turizam označava kretanje ljudi uzrokovano kulturnim atrakcijama izvan njihova mjesta stanovanja s namjerom prikupljanja novih informacija i iskustava kako bi zadovoljili svoje kulturne potrebe” (Jelinčić, 2008:43).

3.1. Specijalna tržišta u kulturnom turizmu

Ovisno o interesima posjetitelja, tržišta u kulturnom turizmu mogu biti različita. Za početak, postoji tržište vezano za materijalno nasljeđe. U to se ubrajaju: muzeji, galerije, povijesna područja i arhitektura. Kao primjer za to može se istaknuti grad Dubrovnik ili grad Split koji imaju bogatu povijesnu tradiciju kroz Dubrovačke zidine i Dioklecijanovu palaču. Sljedeće tržište vezano je za nematerijalnu kulturu. Ovdje se ubrajaju: festivali, bojna polja, filmovi i događaji vezani za povijest. Primjer su manifestacije kao što su Dubrovačke ljetne igre, Đakovački vezovi ili Splitski film festival. Jedno od tržišta je i pauze u gradu. U ovakvom turizmu putnike se povezuje s lokalnim obiteljima. Naravno, jedno od najvećih tržišta u turizmu pa tako i u kulturnom turizmu je tržište hrane i vina. Ovo tržište uključuje festivale hrane, festivale vina, edukacije vezano za kuhanje, isprobavanje hrane i vina, vinske ture te posjete lokalnim farmerima i vinarima. U Hrvatskoj postoje vinske ture u Istri, na Pelješcu i Korčuli, u Slavoniji, Međimurju, ali i u Baranji te Iloku. Kulinarska tura postoji u Splitu gdje se kušaju tradicionalna jela za to područje. Zadnje tržište je tržište vezano za religiju. Uz religijski turizam veže se posjet crkvama, samostanima, džamijama, hramovima te putovanja u svrhu štovanja. Kao primjer ove vrste turizma može se izdvojiti posjet Đakovačkoj katedrali, Crkvi Sv. Križa u Ninu ili Crkvi Sv. Donata u Zadru (<https://www.cbi.eu/>, 2021).

3.2. Profil kulturnih turista

Kulturni turizam postoji od ranije, ali se od 1980-ih prepoznaje i promatra kao zasebni fenomen, a njegovom rastu pridonijela je baby boom ⁶generacija. Ova generacija htjela je posjetiti mjesta koja su poznate kulturne atrakcije te muzeje i galerije, a putovali su u grupama. Sve ovo doprinijelo je rastu kulturnog turizma, a kasnije potaknulo i generacije X, Y i Z⁷. Navedene generacije žele iskusiti autentično, ali žele to iskusiti samostalno. Na profile svih navedenih turista utječe nekoliko faktora, a to su: osobne karakteristike koje ovise o tome je li osoba obrazovana i poznaje li tehnologiju te je li to osoba koja često putuje, zatim karakteristike putovanja pod koje se ubrajaju trajanje boravka, novac potrošen tijekom boravka te je li turistu važna vrijednost koju će dobiti od novca uloženog u putovanje ili mu je važna vrijednost koju će dobiti s vremenom provedenim na određenoj lokaciji. Još dvije karakteristike su demografija i aktivnosti. Demografski gledano, i dalje je turizam jako vezan za umirovljenike iako je sve više mladih turista koji putuju zahvaljujući bogatstvu svojih roditelja. Zadnja je vezana za aktivnosti odnosno koji je cilj cijeloga putovanja. Može biti usmjereno povezivanju s lokalnim ljudima, mogu to biti vrlo kratka putovanja, putovanja vezana za povijest ili tradiciju (<https://www.cbi.eu/>, 2021.). Prema Jelinčić (2008), turiste također možemo dijeliti prema motiviranosti pa tako postoje tri stupnja motivacije, a to su: primarna, usputna i slučajna. Turist kojemu je motiviranost primarna je turist koji je došao na lokaciju sudjelovati u kulturnim aktivnostima. Kada turist posjeti određenu lokaciju radi odmora, a sekundarno mu je da posjeti kulturni aspekt lokacije, tada je riječ o usputnoj motivaciji. Zadnji oblik motivacije je slučajna - turist dolazi u destinaciju te nema namjeru sudjelovati u kulturnom aspektu grada, ali dolazi u doticaj s njim.

Slika 1. Kulturni turist

Izvor: <https://leverageedu.com/blog/cultural-tourism/>

⁶ Baby boom – generacija između 1946. – 1964.

⁷ X, Y, Z GENERACIJE – X je generacija 1960. – 1980, Y je generacija 1981. - 1995., Z je generacija nakon 1995.

4. Religijski turizam

Začetnici religija, poput proroka Muhameda utemeljitelja islama, Isusa utemeljitelja kršćanstva, Mojsija začetnika judaizma, potaknuli su mnoštvo aktivnosti koje provode hodočasnici kao dio svoje vjere. Također i ostale vjere, a to su hinduizam, džainizam te sikizam provode aktivnosti vezano uz vjeru. Svaka navedena vjera ima vlastite norme i vrijednosti. Uz to sve navedene vjere imaju svoja posebna religijska mjesta. (Anwar, 2018).

Hodočašćenje je vrlo važan aspekt religije. Prva hodočašćenja vrlo su bitna za stvaranja religijskog turizma. Bila su to hodočašćenja u Egipat, Mezopotamiju, Palestinu, Rim, Grčku i ostale zemlje. Danas su hodočašćenja jedan od najvažnijih religijskih, kulturnih i ekonomskih fenomena. Svake godine 220 – 240 milijuna ljudi hodočasti. Od toga je 150 milijuna kršćana, 40 milijuna je muslimana, a 20-30 milijuna je pripadnika hindu vjere (Jackowski, 2000).

Naravno, potrebno je napomenuti kako religijska mjesta ne posjećuju samo vjernici. Posjećuju ih i turisti bez religijske motivacije, oni žele vidjeti kulturni i povijesni dio toga mjesta. Religijski turizam vrlo je važan dio turizma te ga se zbog toga zove i specifičnim dijelom turizma. Kako je već gore napomenuto, njega čine pratitelji određene vjere koji posjećuju mjesta vezano uz vjeru. Ova vrsta turizma rijetko je pod utjecajem ekonomije jer razlog za putovanje na ovakva mjesta puno je jači od ekonomskog stanja i novac ne igra presudnu ulogu. Valja napomenuti kako je religijski turizam početni oblik turizma jer postoji od stvaranja svijeta te će postojati do kraja svijeta (Anwar, 2018).

Vrlo je teško dati definiciju za ovaj oblik turizma jer je ovaj oblik usko povezan s kulturnim turizmom. To se događa jer većina turista koji posjećuju ova mjesta, posjećuju ih kao dio plana putovanja te se zbog toga nazivaju religijskim turistima. Zapravo, kad želimo izreći generalno značenje religijskog turizma, to je oblik putovanja gdje je glavni motiv proživljavanje religijskih aktivnosti ili umjetnosti, kulture, tradicije ili arhitekture vezano uz religiju (Anwar, 2018).

Pod spektar aktivnosti koje se provode u sklopu religijskog turizma pripadaju tradicionalno hodočašćenje o kojemu smo govorili te posjet religijskim turističkim atrakcijama. Crkveni turizam odnosi se na posjet crkvama, kućama, džamijama i ostalim mjestima, ali kako bi vidjeli arhitekturu mjesta, a ne iz religijske motivacije. Također, može se napomenuti religijska događanja, misije i volontiranje te putovanja u samostane gdje se uči o duhovnom životu i moli se. Potrebno je istaknuti i putovanja studenata i mladih na religijska mjesta kako bi učili o važnosti vjere. Postoje još i krstarenja koja su vezana uz vjeru, duhovna hodočašćenja (Griffin, Raj. 2017)

4.1. Tržište religijskog turizma – poznate destinacije

Povezanost religije i marketinga vjerskih proizvoda čini se nespojivim, ali postoje neke upečatljive sličnosti. Religija se bavi prihvaćanjem sustava vjerovanja, a marketing prihvaća vjerovanje o proizvodu. Religiju imaju vjerske zajednice, dok marketing ima brand zajednice. Religija i marketing imaju simbiotski odnos. Religija je iskoristila taj svoj proizvod i nastale su jedne od najpoznatijih religijskih destinacija vezano uz svaku vjeru. Prvo će se analizirati islam. Najsvetije mjesto za muslimane je Velika džamija ili Al-Masjid Al-Haram. Svake godine Meku i Medinu posjete milijuni hodočasnika. U Medini smjestilo se drugo najsvetije mjesto u Islamu, a to je Prorokova džamija. Al Aqsa je također sveto mjesto u Starom gradu Jeruzalemu. Također treba napomenuti i Džamiju Sultan Ahmed popularno zvanu Plava džamija u Istanbulu, u Turskoj (Anwar, 2018).

Slika 2. Tablica posjetitelja destinacija religijskog turizma

Sakralna baština	Država	Godišnji broj posjetitelja
Zapadni zid	Izrael	5 milijuna
Bazilika sv.Franje Asiškog	Italija	5.5 milijuna
Crkva sv.Petra	Vatikan	7 milijuna
Plava Džamija	Turska	5 milijuna
Mecca	Saudijska Arabija	12 milijuna
Medina	Saudijska Arabija	8 milijuna

Izvor: <https://www.hgk.hr/documents/007-jasminka-ana-modric-vjerski-turizam5bb8ffc60d050.pdf>

Uz kršćanstvo se također vežu određena mjesta. Na prvom mjestu nalazi se Bazilika rođenja Isusova koja se nalazi u Betlehemu. Vrlo važno mjesto za kršćansku tradiciju i povijest je Vatikan, a ujedno je jedno od najposjećenijih hodočasničkih mjesta na svijetu. Slijedi Planina Masline na kojoj se Isus molio u noći svoje izdaje. Sveta mjesta kršćana i židova uključuju Zapadni zid i planinu Zion, gdje se nalazi grob kralja Davida. Što se tiče judaizma, već tri tisućljeća Jeruzalem je središte židovske vjere jer je prema biblijskoj i arheološkoj povijesti, kralj David osnovao grad kao Kraljevstvo Izraela, a njegov sin, kralj Solomon, gradio prvi hram u 10. stoljeću. Zapadni zid najsvetiji je prostor za židovski narod. Južno od Jeruzalema smjestio se također grad od velike važnosti za židove, a to je grad Hebron. Ovaj grad mnogi židovi smatraju gradom gdje započinje židovska civilizacija (Anwar, 2018).

4.2. Turizam sakralne baštine

Na mjestima gdje vjernici ostvaruju povezanost sa svetom silom, postoji mogućnost stvaranja turističke prakse odnosno stvaranja mjesta koje će biti turistička atrakcija za posjetitelje. Svakoga dana turizam i religija, koji na početku nisu imala nikakve poveznice, postaju sve bliži, a njihova najdeblja poveznica je sakralna baština. Kada govorimo o sakralnoj baštini kao turističkoj destinaciji, potrebno je znati da ta mjesta posjećuju ljudi koji imaju različitu motivaciju. Postoje ljudi koji ta mjesta obilaze iz vjerskih razloga, a postoje ljudi koji dolaze zbog povijesti i kulture. Češći razlog posjeta je proučavanje povijesti, umjetnosti i kulture, dok je vjera rjeđe razlog dolaska (Aulet, 2019).

Smatra se kako razvoj turizma i stvaranje turističkih destinacija može imati ozbiljan rizik za sakralnu baštinu. Također postoji mogućnost da se uništi autentičnost tih mjesta. Kao primjer možemo uzeti samostan gdje su turisti mogli dolaziti samo u vrijeme održavanja obreda, dok je sada, zbog velike potražnje, to postalo nemoguće. Danas turisti dolaze od jutra do mraka, a prodaja ulaznica postala je ogroman izvor prihoda. Zbog ovakvih situacija pojedine zemlje izdale su zakone kojima štite autohtonu kulturu. Kada gledamo sva sakralna mjesta, moramo znati da su ona spoj materijalne i nematerijalne baštine (Aulet, 2019).

Kad govorimo o svetim prostorima odnosno o sakralnoj baštini govorimo i o pojmu kulturne baštine. UNESCO koji se bavi zaštitom kulturne baštine naveo je kako ona uključuje „djela svojih umjetnika, arhitekata, glazbenika, pisaca i znanstvenika, kao i rad anonimnih umjetnika, izraze narodne duhovnosti i vrijednosti koje daju smisao životu. Uključuje opipljiva i neopipljiva djela kroz koja kreativnost tih ljudi pronalazi izraze: jezike, obrede, vjerovanja, povijesna mjesta i spomenike, književnost, umjetnine, arhive i knjižnice”(Aulet, 2019).

Kako bismo za kraj ovoga odlomka što bolje predstavili bit sakralne baštine uzet ćemo za primjer nekoliko mjesta koja pripadaju hrvatskoj sakralnoj baštini. Za početak, spomenut ćemo katedralu Sv. Jakova u Šibeniku te škrinju Sv. Šimuna u Zadru koja je najvrjednije djelo zlatarske umjetnosti. Nakon toga treba spomenuti Eufrazijevu baziliku u Poreču i crkvu Sv. Blaža u Vodnjanu koja u sebi čuva brojne eksponate koji potječu iz razdoblja od 400. godine pa do 19.stoljeća. Hrvatskoj sakralnoj baštini pripada i đakovačka Katedrala Sv. Petra koja u sebi skriva jedinstvene freske te Crkva Sv. Križa u Ninu. Navedeni su primjeri sakralne baštine koji će se detaljnije analizirati u daljnjem tekstu rada (Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, 2018.).

Slika 3. Eufrazijeva bazilika u Poreču

Izvor: <https://www.istra.hr/hr/dozivljaji/kultura/682>

5. Đakovo i njegova povijest

Prema Vugrinović (2004) Đakovo je geografski smješteno u središnjem predjelu Slavonije, odnosno na đakovačkoj zaravni. Ovo je prostor kojim se protežu plodne njive, prostiru se i blaga brda koja su prekrivena voćnjacima, šumama i vinogradima te sve ovo stvara jedinstven spoj. Osim navedenih prirodnih ljepota, grad ima bogatstva i u kulturno-povijesnom smislu. Njegova bogatstva dokazuju veliku povijest, otisci te povijesti vidljivi su prolaskom kroz grad. Đakovo je grad biskupa i svećenika te se može reći da ima jednu od najpoznatijih katedrala. Osim znamenitosti, postoje i zanimljive manifestacije koje se provode u gradu, a to su Đakovački vezovi, Đakovački bušari, Ivanjski kresovi te u vrijeme Božića poznati bal koji se odvija na Državnoj Ergeli Lipicanaca (Benčević, 1966)

Povijest ovoga grada započinje još u vrijeme neolitika, oko 5 500 godina prije Krista. Dokazi za to potječu iz nalaza 1997. Smatra se kako je ovo područje bilo pogodno za stanovanje zbog svog zanimljivog položaja. U vrijeme Rimskog carstva postojao je grad Certissia, a prema karti koju je napravio Ptolomej može se zaključiti kako je ovo bio grad koji se nalazio na današnjem području Đakova. Certissia je bila 22 milje udaljena od Đakova što je zapravo udaljenost Vinkovaca i Đakova. Ona je bila sjecište dvaju rimskih cesta (Vugrinović, 2004)

Slika 4. Karta Panonije – Certissia

Izvor: Zbornik muzeja Đakovštine: Prilog antičkoj arheološkoj topografiji Đakovštine

Kada govorimo o prvom spominjanju grada Đakova, možemo reći da je to 1239. godina. Grad Đakovo spominje se u darovnici hercega Kolomana bosanskom biskupu Ponsi. U tim godinama i tom darovnicom započinje povijest grada Đakova kao grada biskupije. Kroz povijest se spominju i nazivi Dyaco ili Diaco (Vugrinović, 2004).

Veliki utjecaj na povijest Đakova imali su Turci koji su 1536. godine zauzeli Đakovo i vladali njime 150 godina. Za vrijeme svoga vladanja uništili su sve katoličke crkve i na istom mjestu gradili džamije. Razdoblje Turaka je najgore vrijeme u kojemu se Đakovo našlo te je iz toga vremena ostalo jedino džamija Ibrahim-paše. Danas je to katolička crkva koja je u narodu poznatija kao "mala crkva" (Vugrinović, 2004).

Povijest i razvitak ponovno se nastavlja od 1690. godine. Unutar zidina koje su ostale od Turaka gradi se druga po redu katedrala i biskupski dvor. Prva katedrala koja je bila sagrađena na tom mjestu bila je iz 1239. godine, ali je srušena za vrijeme Turaka. Iste te godine započeta je đakovačka biskupija. Rad i utjecaj brojnih biskupa bio je velik i vidi se i danas. Neki od projekata biskupa su renoviranje ergele te otvaranje sjemeništa koje danas služi kao zgrada teologije. Najistaknutiji biskup na ovome području je Josip Juraj Strossmayer. Njegov rad je toliko bogat da mu Đakovo i ostatak Hrvatske duguju veliku zahvalnost. Rođen je u Osijeku, zaređen u Beču, a svoje biskupovanje provodio je u Đakovu. U svojoj 52. godini života odlučio je sagraditi treću katedralu na području Đakova. Kako su na nacrtima za katedralu radila dva arhitekta, katedrala poprima dva stila – romantičarski i gotički. Osim katedrale, osnovao je i Hrvatsku akademiju znanosti i umjetnosti odnosno njen je pokrovitelj (Vugrinović, 2018).

Slika 5. Josip Juraj Strossmayer

5.1. Turističke atrakcije Đakova

Grad Đakovo nudi mnoštvo atrakcija za turiste, a najviše ima onih vezanih za religijski turizam, no toga ćemo se dotaknuti u sljedećim naslovima. Fokus će biti na manifestacijama koje se provode u Đakovu, zatim na Državnu ergelu Lipicanaca te muzejske objekte koji postoje u Đakovu.

Prvo će se analizirati Đakovački vezovi po kojima je Đakovo prepoznatljivo. Ove godine održani su 55. Đakovački vezovi. U sklopu ove manifestacije na ulice grada Đakova izađe na tisuće sudionika koji nose narodne nošnje koje predstavljaju povijest i tradiciju njihovog kraja. Prvi Đakovački vezovi održani su 1967. te se inače tradicionalno održavaju krajem lipnja i početkom srpnja. Sve započinje vikend prije velikih vezova kada se u nedjelju održavaju mali vezovi. Mali vezovi su vezovi koju su namijenjeni mlađoj populaciji koja i dalje poštuje tradiciju svoga kraja. Taj dan održava se povorka u popodnevnim satima te glazbeni program i nastupi folklornih skupina u Strossmayerovom parku i Vezovskom šatoru. Nakon toga razni programi traju cijeli tjedan odnosno do prve nedjelje u sedmom mjesecu kada se održavaju veliki vezovi. Cijeli tjedan pred vezove ispunjen je bogatom ponudom kulturnog sadržaja, od različitih radionica, prikazivanja filmova na korzu te izložbi u galerijama i muzejima. Osim toga, Đakvo nudi i bogatu gastronomsku ponudu, tijekom svakoga dana kuhaju se jela koja čine tradiciju Đakova i Slavonije te se uz to mogu kušati i vina slavonskog kraja. U petak prije vezova na pozornici ispred katedrale izvodi se predstava koja predstavlja službeni početak Đakovačkih vezova. Subota je ispunjena raznim glazbenim programima, a nedjelja je dan Đakovačkih vezova. Program započinje povorkom u 8.30. Povorku čine sudionici iz cijeloga svijeta koji donose tradiciju. Osim toga možemo vidjeti i bogatstvo konja i zaprega koji također sudjeluju u povorci. Nakon toga KUD⁸-ovi izvode svoje plesove u Strossmayerovom parku te se u parku tijekom cijelog dana mogu gledati nastupi folklornih skupina. Vezovi završavaju glazbenim programom. Ova manifestacija spoj je tradicije, gastronomije, glazbe i uzgoja konja. Još jedna manifestacija koju treba istaknuti su Đakovački bušari. Održavaju se početkom veljače. To je vrijeme poklada i bušara, ulicama grada toga dana prolazi oko 2 000 sudionika iz cijele Hrvatske. Povorka ide kroz grad te ispred zgrade poglavarstva bušari preuzimaju vlast grada. Smatra se kako je ovo najveći karneval istočne Hrvatske. Osim ove dvije veće manifestacije provodi se još Gastrofest i Silvestarska noć.

⁸ KUD – Kulturno umjetničko društvo

Uzgoj konja u Đakovu ima dugu tradiciju, započinje još 1374. godine, no 1506. godine počinje organizirani uzgoj konja u Đakovu. U sklopu Državne ergele Lipicanaca uzgajaju se konji. Aktivnosti i uzgoj odvijaju se na dvije lokacije. Prva lokacija je Pastuharna u gradu gdje se nalazi hipodrom, zatvorena jahaonica, boksovi i gledalište. U zatvorenoj jahaonici odvija se Božićni bal. Nedaleko od Đakova, na periferiji, nalazi se Ivandvor - druga lokacija ergele. Na tom području smještene su kobile i mnoštvo pašnjaka. Đakovački lipicanci poznati su u cijelom svijetu, pa ih je tako 1972. posjetila i kraljica Elizabeta II. (Vugrinović, 2018).

Slika 6. Lipicanci

Izvor: <https://upoznajhrvatsku.com/ponuda/ivandvor-drzavna-ergela-lipicanaca>

Što se tiče muzejske baštine Grada Đakova, također se može reći da je bogata za relativno malen grad. U sklopu biskupije nalazi se Spomen muzej biskupa Josipa Jurja Strossmayera. Ovaj muzej osnovan je 1991. godine, a u sklopu muzeja je stalni postav. Stalni postav prikazuje Strossmayerovu ostavštinu koju je pripremila HAZU⁹. Tu se nalaze dokumenti, umjetnine i ostalo. Preostali dio muzeja namijenjen je privremenim izložbama. Osim ovoga, u gradu je i Muzej Đakovštine koji postoji od 1950. godine. Ovaj muzej prikazuje povijest i tradiciju Đakova i njegovih okolnih sela i Slavonije (Vugrinović, 2004).

Svakako valja spomenuti i vinogorja i jezera koja se nalaze u Đakovu i njegovoj okolini koja mogu biti vrlo zanimljiva atrakcija za turiste. Vinogorja koja se nalaze nedaleko od Đakova su u Mandićevcu i Trnavi. Na tom području možemo vidjeti brežuljke koji su prekriveni vinovim lozama.

⁹ HAZU –Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

Tamo su vinove loze brojnih privatnika, ali i Đakovačke biskupije. Neposredno prije vezova u lipnju možete sudjelovati u manifestaciji Bonavita. Ova manifestacija održava se niz godina, tijekom same manifestacije ocjenjuju se vina, a svakako možete sudjelovati u kušanju istoga.

Nedaleko od Đakova nalaze se i jezera koja dopunjuju bogatu ponudu Đakova i Đakovštine. Uz prigradsko naselje Kuševac i uz selo Viškovce smjestilo se jezero Jošava. Ovo jezero okružuje oko 5 km šetnjice uz brojna polja ispunjena žitom, kukuruzom i suncokretom. Također postoji i jezero Mlinac koje se nalazi u selu Selci Đakovački, a u zapadnom dijelu Đakovštine nalazi se i jezero Borovik koje je okruženo šumom. Godine 2021. na tome jezeru održana je utrka lađa pod nazivom Kup Borovik.

6. Sakralna baština grada Đakova

Đakovo je grad koji se može pohvaliti bogatom sakralnom baštinom. Kroz povijest na ovome su području nastale tri katedrale, a danas možemo doživjeti povijest kroz jednu od njih. Prema Damjanoviću (2009), đakovačka katedrala jedna je od najvažnijih sakralnih građevina Srednje Europe. Ona prikazuje povijest ovoga područja i njegove okolice. Kroz katedralu možemo odgovoriti na neke od ključnih pitanja vezano za umjetnost, arhitekturu, nastanak nacionalnih spomenika te postajanje ravnoteže između povijesnog i kreativnosti.

Osim katedrale treba napomenuti i Biskupski dvor koji potječe iz 18. stoljeća, zatim Bogoslovno sjemenište i kanoničke kurije. U Đakovu se nalazi i kip Strossmayeru te park koji nosi njegovo ime. Uz sve ovo, u sakralnu baštinu grada Đakova trebamo ubrojiti i crkvu Svih Svetih, nekadašnju Ibrahim-pašinu džamiju.

6.1. Katedrala Josipa Jurja Strossmayera

Prvotna katedrala koja se nalazila na ovim prostorima nastala je oko 1239. godine kada se Bosanska biskupija preselila u Đakovo. U to vrijeme katedrala je bila župna crkva u Đakovu. No, o prvotnoj katedrali nema previše podataka. Što se tiče ostalih građevina, postojao je biskupski dvor i kapela, iako su i to samo nagađanja. U 14. stoljeću biskup Grgur započinje gradnju druge katedrale te je ta katedrala postojala sve do 17. stoljeća. U to vrijeme je u Đakovu podignut i biskupski dvor, franjevački samostan i crkva te kanoničke kurije. Pomoću ovih građevina napravljena je utvrda. Ta utvrda vidljiva je i danas i bila je osnovni parametar za gradnju današnje katedrale. Od srednjovjekovne đakovačke katedrale ostao je nadgrobni spomenik te konzola svoda (Damjanović, 2009).

Prema Damjanoviću (2009), položaj Bosanske biskupije i Đakova postaje vrlo težak kada se Đakovo našlo pod osmanlijskom vlašću. Zapravo može se reći da je cijela Slavonija prošla kroz teško razdoblje. Iz toga razdoblja nije sačuvana niti jedna sakralna građevina. Đakovo je izgubilo svoju poziciju kao biskupija, sve je otišlo u ruke drugih biskupija. Pojavljivali su se sukobi između biskupa, ali i franjevaca i biskupa. Katedrala koja je u to vrijeme postojala na tlu Đakova ostala je gotovo netaknuta, iako bez krova.

Razlog tomu je to što je pretvorena u džamiju kao i većina crkvi za vrijeme Turaka. Jedno vrijeme katedrala je služila kao džamija, a kasnije je pretvaraju u smještaj za vojnike. Svejedno, katedrala je preživjela vlast Turaka. Ovi prostori odnosno Đakovo oslobađaju se vlasti Turaka 1687. godine, no ponovno 1689. godine dolazi do njihova napada te se pretpostavlja da je to vrijeme kada je srednjovjekovna đakovačka katedrala uništena odnosno zapaljena. Rat je trajao sve do 1699. godine te nakon toga vremena katedrala nije bila pogodna za korištenje. Kako je i dalje bila bez krova, a u to vrijeme došlo je do nestašice materijala, pojavljivali su se brojni projekti za popravak, no svi su propali. Popravak odnosno prenamjenjivanje odvija se za vrijeme biskupa Jurja Patačića. (Damjanović, 2009)

On iskorištava ostatke i stvara biskupsku rezidenciju, sakristiju i postavlja drveni toranj sa zvonima. Prema nekim izvorima napravio je i novu katedralnu crkvu, no puno manju nego srednjovjekovnu. Od prijašnje katedrale ostao je najviše prednji odnosno oltarni dio. Nakon smrti biskupa Patačića dolazi biskup Bakić koji odmah nastavlja obnovu stare katedrale. U katedralu je postavio niz slika, kaleža, zvona i svega ostaloga. Osim što je radio na katedrali, radio je i na biskupskom dvoru.

Nakon biskupa Bakića na njegovo mjesto dolazi Josip Čolnić. Ovaj biskup preobrazio je biskupsko središte. On je provodio brojne arhitektonske promjene na katedrali od nadogradnje katedralnog sklopa, popločavanja kamenom i gradnje sakristije. Opremio je katedralu s novim klupama, propovjedaonicom, odjelima itd. Osim svega navedenog u katedrali je maknuo postojeće oltare te postavio četiri nova. "Glavni je oltar bio posvećen Svetom Petru, a pobočni Blaženoj Djevici Mariji, Svetom Iliji i Svetom Ivanu Nepomuku" (Damjanović, 2009:22-27).

Sve ovo o čemu smo sada govorili bilo je potrebno navesti kako bi znali kako je započela gradnja današnje katedrale i koliko bogatu povijest skriva.

U prvoj polovici 19. stoljeća počinju prvi pokušaji izgradnje nove katedrale. Svi ti pokušaji, a bilo ih je šest, bili su za vrijeme različitih biskupa. U vrijeme biskupa Mandića bilo je dva pokušaja, u vrijeme biskupa Krtice jedan te u vrijeme Raffaya tri pokušaja izgradnje nove katedrale. Iako ih je bilo mnogo i to za vrijeme različitih biskupa, nažalost, nisu bili uspješni. U vrijeme biskupa Krtice događale su se brojne promjene vezane za biskupiju, no projekt nove katedrale nije zaživio. Također se to dogodilo i za vrijeme biskupa Mandića koji je otvorio prvu ljekarnu, uveo brojne odredbe gradnje, ali projekt katedrale nije uspio ostvariti. Kada je na mjesto biskupa došao Raffay, na ovome području bilo je vrijeme nestašice i siromaštva te nije ni malo bilo pogodno stvarati novu katedralu (Damjanović, 2009).

Kada na mjesto biskupa u Đakovu dođe Josip Juraj Strossmayer, cijela povijest i izgled katedrale se mijenja. Tijekom svoga života boravio je u Beču te tu dolazio u kontakt s Rösnerom koji kasnije radi na nacrtima za katedralu. Čim je Strossmayer postavljen na mjesto biskupa u Đakovu, počinje novi projekt katedrale. Smatra se kako je 1853. godine Strossmayer naručio projekt za novu katedralu od Rösnera (Damjanović, 2009).

Prema Damjanoviću (2009), prvi projekt je završen u travnju 1854., odnosno tada je cijeli projekt poslan u Đakovo. U rujnu iste te godine šalje se i ugovor, no do početka gradnje nikada nije došlo, plan je ostao samo na papiru. Prvi projekt sastojao se od 14 listova. Danas se arhivu u Đakovu mogu vidjeti neki dijelovi projekta. Prema ovom projektu, katedrala je trebala biti manja nego što je danas i skromnije opremljena. Trebala je izgledati poput bazilike, pokrivena križno-rebrastim svodovima. Sam projekt imao je dosta drugačijih elemenata od današnje đakovačke katedrale. Drugi Rösnerov projekt nastajao je 1864. godine, no nije sačuvan. Nakon toga, 1865. godine kreće izrada trećeg projekta. Ovaj projekt se sastojao od sedam listova te je taj projekt potpisan 1866. Osnovni elementi ovoga projekta su: romanika, postavljanje kupola, kripte i tlocrt latinskog križa. Uzor za nacrt đakovačke katedrale pronašao je u brojnim građevinama svijeta, a neke su: kupola sinagoge u Breslau, kupola crkve u Beču, katedrala u Speyeru i mnoge druge.

Iznenadnom smrću Rösnera, moralo je doći do promjene arhitekta katedrale. Izbor je trajao dugo, no na kraju je pripao Friedrichu Schmidtu. Godine 1870. on preuzima gradnju katedrale te narednih nekoliko godina posjećuje Đakovo i sudjeluje u gradnji. Iz prvotnog Rösnerovog projekta promijenjeni su vijenci, vrhovi tornjeva, središnja zona glavnog pročelja, djelomice portali i dodano je stubište s bunarima na stranama (Damjanović, 2009).

Slika 7. Rösner i Schmidt katedrala

Izvor: <https://core.ac.uk/download/pdf/197688792.pdf>

Prema Damjanoviću (2009), unutrašnjost đakovačke katedrale potpuno je sačuvana te zbog toga možemo vidjeti izvornu uređenost katedrale. Sama unutrašnjost osmišljena je i vrlo bogata te je najbolji prikaz povijesti i utjecaja različitih stilova. Kad govorimo o unutrašnjosti katedrale najviše podataka možemo pronaći o glavnom oltaru ali i o pobočnom oltaru. Glavni oltar prvotno je osmislio Rösner, a kasnije je izabran oltar koji je osmislio Schmidt 1876. godine. Oltar je trebao biti ciborijskog stila. Ovakav stil oltara bio je vrlo rijedak, nije postojao čak ni u Beču te se ne zna otkud inspiracija za ovakvo nešto. Smatra se kako je to možda bila želja Strossmayera. Nakon smrti Rösnera, Schmidt osmišljava novi izgled oltara jer smatra kako bi ciborijski izgled oltara narušio izgled katedrale. Schmidt je osmislio oltar u romaničko-gotičkom stilu te je naveo kako se ostatak opreme treba prilagoditi tome. Romanika se može vidjeti u obliku lukova, proporcijama, a gotika u ornamentima, križnim ružama i ostalim detaljima. Oltar pripada u važna dijela u povijesti sakralne baštine 19. stoljeća.

U katedrali se osim glavnog oltara nalazi i sedam pobočnih oltara. Oltari se nalaze kroz cijelu katedralu, dva su u bočnim apsidama, dva u transeptu, dva u kapelama te jedan u kripti. Odabir svetaca kojima će biti posvećeni bio je vrlo težak, ali izabrani su konačni: Sveti Petar, Sveti Dimitrije, Sveti Ilija, Blažena Djevica Marija, Sveti Josip, Sveti Ivan Nepomuk, Sveti Ćiril i Metod. Svi izabrani svetcima imaju određenu povezanost s Đakovom, biskupijom i Strossmayerom. Osim navedenih oltara, u katedrali se nalaze i orgulje koje su najskuplji dio unutrašnje opreme. Najveće su to orgulje u sakralnoj baštini Hrvatske. Za orgulje su izrađena dva projekta, a najveća razlika između projekata bila je u stilu orgulja. Orgulje koje su na kraju postavljene u katedralu više su goticizirane u detaljima. No, potrebno je navesti kako su orgulje spoj gotike i romanike jer su prilagođene izgledu i arhitekturi same katedrale. Ove orgulje stradale su u požaru 1933. Izrada današnjih orgulja počela je 1936. godine te je u požaru najviše stradala rozeta pa je nova izrađena u art-deco stilu. Nove orgulje znatno su veće od starih te su iznosile mnogo više nego prijašnje. One su prilagođene stilovima arhitekata (Damjanović, 2009).

Kao bitan aspekt unutrašnjeg uređenja treba spomenuti i propovjedaonicu. Ovome projektu pristupilo se pomno i s mnoštvom mogućnosti i varijacija. Bilo je ukupno pet projekata osmišljenih za propovjedaonicu, a izabran je projekt Schmidta. U zadnjem projektu odlučeno je kako će postojati samo jedna propovjedanica dok je u prijašnjim bilo navedno više njih. Najveći utjecaj na arhitekturu iste imao je Schmidt dok je za skulpture koje se nalaze na propovjedaonici zaslužan Vatroslav Donegani. Osim propovjedaonice, treba istaknuti i stolariju. Ona nudi radove koji su iznimni. Schmidt je zajedno s Bolleom radio na biskupskom prijestolju i kanoničkim sjedalima koja se nalaze u današnjoj katedrali. Važna su i vrata koja je osmislio Bolleo. Ispovjedaonice su izradili đakovački stolari prema projektu. U dio unutrašnjeg uređenja pripadaju i liturgijski predmeti, križevi, zvona, kaleži te lusteri. Na svemu navedenom radila je bečka tvrtka (Damjanović, 2009)

Slikarstvo katedrale prikazuje svo bogatstvo i uloženi trud pri stvaranju iste. Ono prikazuje zaseban segment ove građevine i kroz slikarstvo su vidljivi utjecaji povijesti, stilova i ljudi. Osoba koja je zaslužna za opremanje katedrale slikarskim djelima je Friedrich Overbeck. On je bio zadužen za ikonografski program, ali i za freske koje se nalaze po zidovima. Neki od crteža koje je izradio su Pozvanje Petra i Andrije, zatim Petrovo spašavanje iz mora i Pasi ovce moje. Još neka od djela su Propovijed svetog Petra, Evanđelist Marko i Oslobođenje Petrovo iz tamnice. Smatra se kako su radovi Overbecka u katedrali izvrstan primjer nazarenskog slikarstva. Osim Overbecka, na izradi freski sudjelovali su Alexandre i Ludovic Seitz. Freske koje su oni izradili su Kristovo krštenje, Isus u kući Marte i Marije, Rođenje Kristovo i ostala djela (Damjanović, 2009).

Slika 8. Alexander Seitz - Isus goni trgovce iz hrama

Izvor: <https://djos.hr/katedrala-sv-petra-dakovo/>

Kao što možemo primijetiti, đakovačka katedrala donijela je bogatstvo gradu Đakovu te povijest umjetnosti kakvu nemaju ni Austrija ni Njemačka iz toga razdoblja. Prikazala je umjetnost Europe 19. stoljeća, pokazala je što sve možemo postići kada se okupe ljudi poput Strossmayera. Sama katedrala složeni je istraživački problem koji može još mnoštvo toga pokazati i objasniti. Ona nudi neograničeno ne samo za istraživače nego i za turiste. Grad Đakovo bi ovakvo bogatstvo trebao iskoristiti i stvoriti sebe kao destinaciju koja povezuje religiju, ruralni turizam i sakralnu baštinu. Nudi mnogo, ali grad to nije iskoristio.

Za sve što Đakovo može ponuditi treba zahvaliti Josipu Jurju Strossmayeru koji je dao izgraditi katedralu. Njemu u čast nastao je Strossmayerov trg koji se nalazi ispred katedrale. Ovaj trg nedavno je obnovljen te povezuje katedralu, korzo, kurije¹⁰ i Bogoslovno sjemenište. Sve to vodi do Strossmayerovog perivoja. Perivoj daje bogatstvo hlada pod drvećem, a stvoren je nepravilan poredak drveća koji podsjeća na šumski krajolik. Kroz cijeli perivoj prolazi šetnjica, a u dnu perivoja nalazi se ljetna pozornica.

¹⁰ Kurija - povijesni je naziv za reprezentativnu kuću, odnosno dvor. To je arhitektonski skromnija građevina, koja je služila za stanovanje nižeg i seljačkog plemstva, župnika ili kanonika..

6.2. Biskupski dvor, Bogoslovno sjemenište i kanoničke kurije

Biskupski dvor smjestio se odmah pored katedrale, građevina je to u baroknom stilu. Unutrašnje uređenje Biskupskog dvora pokazuje posebnu ljepotu. Unutar dvora nalazi se nekoliko salona, a posebno se ističu crveni koji je ispunjen raznim umjetninama i portretima biskupa Đakova, dok je zeleni salon ispunjen predmetima biskupa Strossmayera. Također u sklopu dvora nalazi se i muzej, a u njemu umjetnine, odlikovanja i predmeti važni za povijest biskupije (Benčević, 1966). Ovaj dvor građen je u dva razdoblja, istočno krilo za vrijeme Josipa Ćolnīća, dok je južno krilo sagradio Emerik Raffay. Dvor danas služi kao Ured Đakovačko-srijemske, danas Đakovačko-osječke nadbiskupije (Vuĝrinović, 2004).

Bogoslovno sjemenište nalazi se na Strossmayerovom trgu. Njega je 1806. godine osnovao biskup Antun Mandić. Unutar sjemeništa možemo vidjeti kapelu s korom, a cijela građevina izgrađena je u stilu secesije (Vuĝrinović, 2004).

Sama zgrada nastala je početkom 20. stoljeća, dvokatnica s dvorištem. Napravio ju je Dioniz Sunko te ova zgrada pripada sakralnoj-profanoj baštini odnosno zaštićeno je kulturno dobro (Bus.hr, 2021)

Kanoničke kurije građene su u 18. stoljeću prema povelji Marije Terezije nakon sjedinjenja Bosanske i Srijemske biskupije. Danas pripadaju spomeniku kulture (Vuĝrinović, 2004). Ove kurije nalaze se na Trgu Josipa Jurja Strossmayera. Zapravo su to četiri spojene kasnobarokne kurije. Gore navedenom poveljom imenovana su četiri kanonika.

Na još dvije lokacije u Đakovu nalaze se kurije. U ulici Luke Botića na mjestu današnjeg muzeja Josipa Jurja Strossmayera nalazi se kanonička kurija, primjer je to kasne barokne arhitekture. Druge kanoničke kurije nalaze se u Ulici pape Ivana Pavla II. Ova građevina nastala je 1782. Također je u kasnobaroknom stilu te je zapravo samo vrtom odvojena od prve izvorne kanoničke kurije (Bus.hr, 2021).

Sve navedene građevine prema klasifikaciji su sakralno-profana graditeljska baština te je njihov pravni status zaštićeno kulturno dobro.

6.3. Crkva Svih Svetih, samostanske zgrade Sv. Križa te Crkva Sv. Križa

Ne postoje točni podaci kada je sagrađena današnja Crkva Svih Svetih, no na ovome prostoru prije Turaka nalazila se Crkva Sv. Lovre. Za vrijeme Turaka ova crkva postaje džamija Ibrahim-paše, a nakon odlaska Turaka ponovno je vraćena u katoličku crkvu. Za vrijeme Strossmayera je obnovljena te se danas u crkvi održavaju koncerti i izložbe, a mise samo ponekad. Crkva pripada spomeniku kulture (Vugrinović, 2004).

Unutar Crkve Svih Svetih nalaze se orgulje. Orgulje su rad osječkog graditelja Andrije Fabinga, a prema nekim navodima ovo su njegove najstarije orgulje. Ove orgulje pripadaju pod zaštićeno kulturno dobro, oslikane su vegetabilnim detaljima te se sastoje od 8 registara (Bus. hr, 2021).

Ne treba zanemariti ni samostanske zgrade časnih sestara koje zauzimaju dobar dio zemljišta grada. Časne sestre dolaze u Đakovo 1868. godine. Josip Juraj Strossmayer zamolio je majku Mariju Tereziju da pošalje nekoliko svojih sestara u Đakovo. Sestre preuzimaju njegu za bolesne u bolnici te nakon nekoliko godina počinju raditi i u školama. Na početku svoga rada u Hrvatskoj rade samo u Đakovu, a nakon 15 godina počinju raditi po cijeloj Hrvatskoj. Osim samaritanskog rada, rade i u školama diljem Hrvatske. U njihovom radu nije postojala razlika između vjere i narodnosti (Sestre svetog Križa, 2021).

Josip Juraj Strossmayer časnim je sestrama 1908. darovao zemljište te je na njemu izgrađena nova i stara samostanska zgrada. Stara samostanska zgrada, nastala je oko 1856. godine, kao dogradnja na staru zgradu. Ova zgrada nastala je u historističkom stilu te je odličan primjer secesijske građevine. Zgrada ima povijesnu vrijednost na ovim prostorima te je spomenik odnosno zaštićeno kulturno dobro. 1899. darovnicom sestre dobivaju novo zemljište te se gradi nova samostanska zgrada koja je nastala u dvije etape. U isto to vrijeme nastala je i Crkva Svetog Križa koja je spojena sa samostanskom zgradom. Crkva i zgrada nastale su oko 1906. godine, a autori su Viktor Axmann i Ivan Domes te je ovo dio sakralne baštine Đakova (Bus.hr, 2021).

7. Zaključak - Prema integriranom turističkom proizvodu Đakova

Kroz ovaj rad pokazano je kako je religijski turizam važan koncept odnosno dio turizma te da se sve više i više ljudi okreće ovakvom obliku turizma. Okretanje ovakvom obliku može biti namjerno zbog želje za sudjelovanjem u religiji, može biti kroz želju upoznavanja arhitekture, no može biti i slučajno. U Đakovu je vidljivo da postoji mogućnost provođenja ovakvog oblika turizma bilo to vezano za religiju odnosno vjeru, zatim za arhitekturu, umjetnine ili stilove u kojima su nastale zgrade kulturne baštine. Sve to može biti dio religijskog turizma i može se ukomponirati u turističku ponudu. Ovaj rad nastao je s ciljem prikaza upravo toga.

Vidljivo je kako bi turistička ponuda grada Đakova bila bogata i nudila bi različite mogućnosti, od ruralnog turizma, vinarija, Državne Ergele Lipicanaca, a u sve to bi se moglo uklopiti i jezera koja se nalaze nedaleko od Đakova. Ogromna je ponuda kulturne baštine koja nudi povijest, prirodu, umjetnost, glazbu i vjeru.

Grad Đakovo kao destinacija koja se nalazi u samom srcu Slavonije, ima potencijala stvoriti stvoriti odličnu turističku ponudu koja će privući turiste. Svoju ponudu prvotno bi mogao osmisлити oko ruralnog turizma koji bi se mogao bazirati na posjetima gospodarstvima koja postoje u Đakovu i okolici. Primjer su posjeti siranama, vinarijama i ostalim gospodarstvima koja nude autohtonu ponudu. U ponudu je moguće uključiti i posjet Ergeli Đakovo gdje bi se turistima moglo predstaviti povijest Državne Ergele Lipicanaca, ali i same lipicance koji imaju velik udio u povijesti Đakova. Također je moguće uključiti i posjet Ivandvoru kojeg okružuje priroda i lipicanci. Grad može ponuditi i posjet Muzeju Đakovštine koji uz vodiča nudi mogućnost upoznavanja povijesti Đakova i njegove okolice.

Zasebni koncept turizma Đakovu osigurava religijska baština koja se proteže kroz povijest i područje Đakova. Ovaj koncept je višestruko iskoristiv i imao bi odličan učinak na turizam Đakova, ali nije iskorišten. Prvotno bi ponuda mogla krenuti od Katedrale Svetog Petra. Katedrala, kako je prethodno opisano, nudi neiscrpno mnogo informacija o kretanjima ljudi kroz Đakovo, o tome tko je imao najveći utjecaj te koje umjetnosti i stilovi su na ovome području vidljivi. Tu je i divna arhitektura i orgulje koje nude svoju priču. Dio turističke ponude može postati i Bogoslovno sjemenište te Biskupski dvor koji nude predivan interijer i dio života Strossmayera. Sve se to nalazi povezano na Strossmayerovom trgu. Postoji mogućnost posjeta Strossmayerovom parku i vrtu koji se nalazi iza katedrale. Ovdje je također moguće turistički prezentirati. Ponuda se može nastaviti posjetom Muzeju Josipa Jurja Strossmayera koji nudi uvid u njegov život i rad. Nakon posjeta muzeju, šetnja korzom vodi do Crkve Svih Svetih koja priča priču o utjecaju Turaka na ovim prostorima. Cijela ova ponuda mogla bi se zaključiti posjetom samostanima Sv. Križa i divnim vrtovima koji okružuju samostane. U posjetu Crkvi Svetog Križa mogla bi se čuti priča o tome kako su nastale sestre, kako su došle na područje Đakova te kako je nastajala njihova povijest ovdje.

Ovakva bi iscrpna ponuda privukla brojne turiste, samo da se na određeni način realizira promocija ponude. Zaključno kroz ovaj rad dokazano je kako Đakovo ima potencijala za razvoj religijskog turizma, no nažalost grad i zajednica ne znaju upravljati ovakvim potencijalom i ne znaju prikazati to kao izvrsnu turističku ponudu.

8. Literatura

Knjige

Benčević, Z.(1966) Đakovo: Turistički vodič. Đakovo: Tipografija

Damjanović, D.(2009) Đakovačka katedrala. Zagreb: Matica hrvatska

Jelinčić, D.A(2008) Abeceda kulturnog turizma. Zagreb: Intermedia

Vugrinović, Z.(2004) Đakovo – Turističko srce Slavonije. Đakovo: Novi Time d.o.o

Vugrinović, Z. (2018) Đakovo – Hrvatska: U srcu Slavonije, u sjedištu nadbiskupije. Zagreb: Bulaja naklada

Vukonić, B.(2010) Turizam: Budućnost mnogih iluzija. Zagreb: Visoka poslovna škola Utilus; Plejada

Web stranice

CBI - Ministry of Foreign Affairs, <https://www.cbi.eu/market-information/tourism/cultural-tourism/market-potential> (pristupila 23.7.2021)

World traveler, <https://www.world-traveler.hr/vinska-hrvatska/> (pristupila 23.7.2021)

Religious Tourism - Definitions and Destinations, <https://www.linkedin.com/pulse/religious-tourism-definitions-destinations-suhair-anwar-/> (pristupila 24.7.2021)

Taylor and Francis Online,
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23753234.2018.1542280> (pristupila 24.7.2021)

Bus.hr, <https://bus.hr/hrvatska/kulturna-dobra-grada-dakovo/> (pristupila 4.8.2021)

Milosrdne sestre Sv. Križa, <https://sestre-sv-kriza.hr/povijest/> (prisutipila 4.8.2021)

Radovi

Jackowski, A. (2000) *Religious Tourism: Problems with Terminology*. Krakow: Peregrinus Cracoviensis

Modrić, J.A (2018) *Vjerski turizam: izazovi i mogućnosti; Kulturni turizam i perspektive razvoja religijskog turizma u Hrvatskoj*. Vukovar: Ministarstvo turizma

Hunziker, Walter; Krapf, Kurt (1942). *Grundriss der Allgemeinen Fremdenverkehrslehre* [Okvir općeg učenja o turizmu]. Seminari za Fremdenverkehr i Verkehrspolitik an der Handels-Hochschule St. Gallen. 1 . Zürich: Polygraphischer Verlag AG.

Časopisi

Griffin, K. i Raj R. (2017) *The Importance of Religious Tourism and Pilgrimage: reflecting on definitions, motives and dana*. *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*, Volume 5, Issue 3, Article 2

9. Prilozi

Slika 1. Kulturni turist	6
Slika 2. Tablica posjetitelja	8
Slika 3. Eufrazijeva bazilika u Poreču.....	10
Slika 4. Karta Panonije – Certissia	11
Slika 5. Josip Juraj Strossmayer	12
Slika 6. Lipicanci.....	14
Slika 7. Rösner i Schmidt katedrala	18
Slika 8. Alexander Seitz - Isus goni trgovce iz hrama.....	21